novoměstský kurýr

9/2016

ČLÁNKY - INFORMACE - AKTUALITY - NÁZORY- FOTOGRAFIE

Pohled na Bílý Újezd od jihu. Foto: J.B.

w w w . n o v o m e s t s k y k u r y r . i n f o

OBSAH:

MAPA REGIONU
OBCE S VAZBOU NA NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ
BÍLÝ ÚJEZD - CO O SOBĚ NAPSALI V ROCE 1939
INFORMACE O OBCI BÍLÝ ÚJEZD Z INTERNETU
NĚKOLIK MÝCH POSTŘEHŮ
O BÍLÉM ÚJEZDU Z WIKIPEDIE
FOTO Z OBCE BÍLÝ ÚJEZD, HROŠKA, MASTY, ROUDNÉ
POHLEDY Z MĚSTA
OD KLADSKÉHO POMEZÍ
AKTUALITA
VTIPY NA ZÁVĚR
ŽERTOVNÉ OBRÁZKY
FOTO NA ZADNÍM LISTU

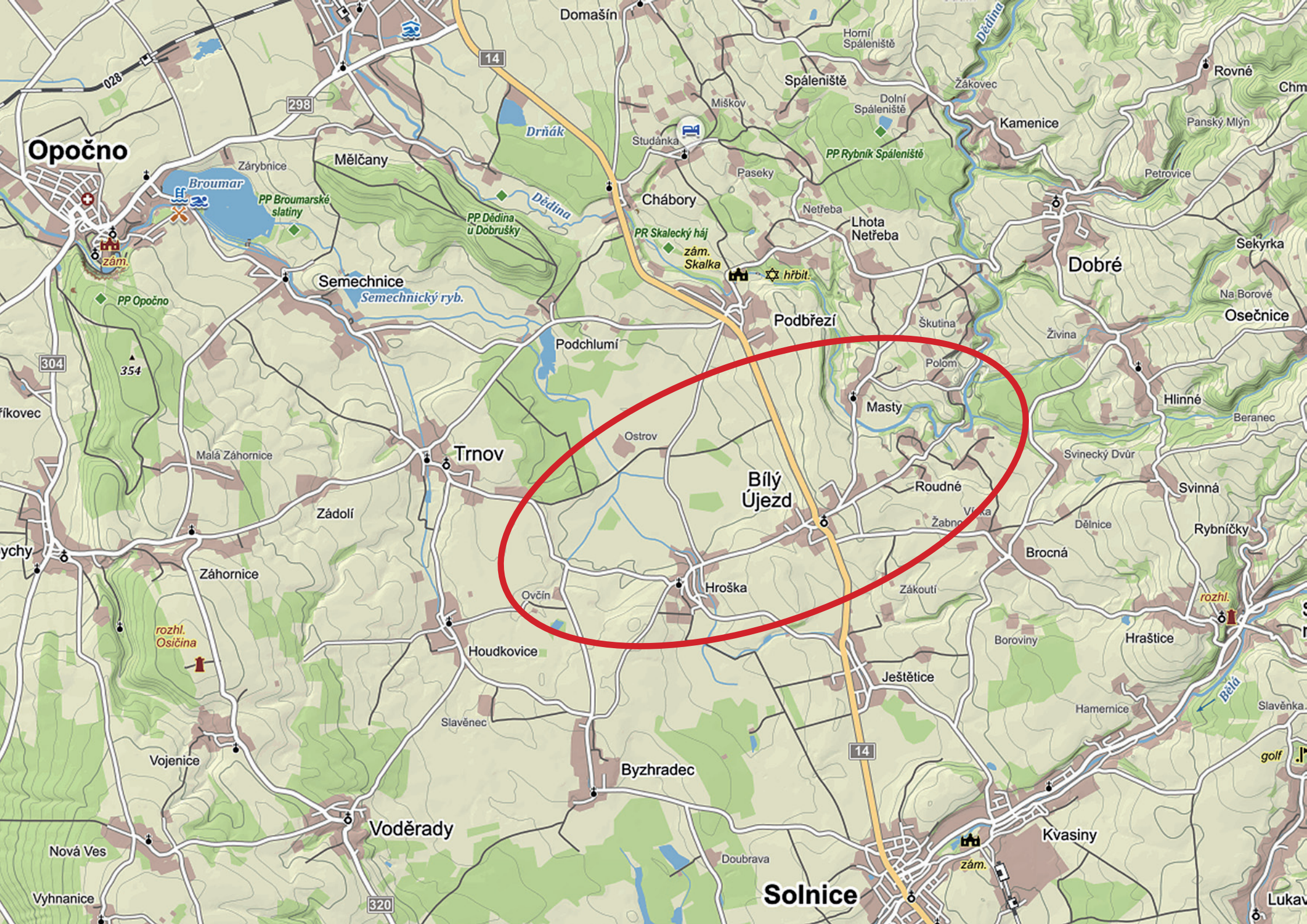

Opočno
Domašín
Horní Spáleniště
Spáleniště
Dolní Spáleniště
Žákovec
Kamenice
Rovné
Panský Mlýn
Petrovice
Miškov
Studánka
Drňák
Mělčany
Zárybnice
Broumar
PP Broumarské slatiny
Dědina
PP Dědina u Dobrušky
Chábory
Paseky
PP Rybník Spáleniště
Netřeba
Lhota Netřeba
PR Skalecký háj
zám. Skalka
hřbit.
Dobré
Sekyrka
Na Borové
Osečnice
zám.
Semechnice
Semechnický ryb.
PP Opočno
Podbřezí
Škutina
Živina
Podchlumí
Polom
Masty
Hlinné
Beranec
Ostrov
Trnov
Malá Záhornice
Svinecký Dvůr
Bílý Újezd
Roudné
Svinná
Zádolí
Dělnice
Rybníčky
Brocná
Záhornice
Hroška
Ovčín
Zákoutí
rozhl.
rozhl. Osičina
Boroviny
Hraštice
Houdkovice
Ještětice
Bělá
Hamernice
Slavěnka
Slavěnec
Vojenice
Byzhradec
golf
Voděrady
Kvasiny
Nová Ves
Doubrava
zám.
Solnice
Vyhnanice
Lukav
028
298
14
304
354
320

Obce s vazbou na Nové Město nad Metují

Obec	obce ORP	hist. okres	obce DSO	číslo Nov. kur.
Bačetín				5/2015
Běstviny				11/2015
Bílý Újezd				09/2016
Blažkov				3/2014
Bohdašín				2/2015
Bohuslavice				6/2014
Bolehošť				8/2016
Bolehošťská Lhota				8/2016
Borová				
Byzhradec				
Bystré				4/2015
Čánka				
Černčice				4/2014
Česká Čermná				
České Meziříčí				2/2016
Dlouhé-Rzy				
Dobré				
Dobruška				
Dobřany				7/2015
Domašín				
Domkov				9/2014
Hlinné				
Houdkovice				
Hroška				09/2016
Chlístov				10/2015
Janov				3/2015
Jestřebí				9/2013
Jílovice				5/2016
Klášter nad Dědinou				7/2016
Krčín (dnes souč. N.M.n.M.)				
Králova Lhota				4/2016
Křivice				
Křovice				12/2015
Ledce				7/2016
Lipiny				8/2016
Lhota - Doubravice				7/2014
Libchyně				1/2014
Masty				09/2016
Mělčany				
Městec nad Dědinou				
Městec				7/2014
Mezilesí				2/2014
Mokré				
Nahořany				7/2014
Nedvězí				
Nové Město nad Metují				12/2013, 14
Nový Hrádek				
Očelice				
Ohnišov				1/2015
Olešnice v Orl. horách				8/2015
Opočno				
Osečnice				
Podbřezí (Skalka)				
Pohoří				1/2016
Provodov-Šonov				9/2014
Provoz				9/2015
Přibyslav				11/2013
Pulice				
Rohenice				3/2016
Roudné				09/2016
Semechnice				
Sendraž				10/2013
Slavětín nad Metují				8/2014
Slavoňov				3/2014
Sněžné				6/2015
Spy, (dnes součást N.M.n.M.)				11/2014
Studnice				
Šeřeč				9/2014
Újezdec				7/2016
Václavice				9/2014
Val				9/2015
Vrchoviny, (dnes souč. N.M.n.M.)				10/2014
Vršovka				5/2014
Vysokov				
Vysoký Újezd				6/2016
Zákraví				1/2015

NOVÉ MĚSTO NAD METUJÍ

obec, která byla okresním městem

Nové Město nad Metují bylo okresním městem. V čísle 2/2015 tohoto provedení „Novoměstského kurýra“ jsem uveřejnil mapu okresu Nové Město nad Metují z roku 1938. Které obce novoměstský okres tehdy zahrnoval, vyplývá z této mapy.

Seznam, který jsem uveřejnil ve vedlejší tabulce původně vycházel z knihy „Nové Město nad Metují a jeho kraj“, která vyšla na začátku roku 1940. Tam přispěla řada obcí popisem své obce.

Ukázalo se, že to nejsou všechny obce tehdejšího novoměstského okresu - viz mapa v čísle 2/2015.

A tak pokud se návštěvou dostanu k obci, která dosud ve vedlejší tabulce není, doplním ji tam. Tak snad budou zkompletovány obce novoměstského okresu a jejich dnešní podoba.

Dnes také existuje tzv. „Dobrovolný svazek obcí“ - obce DSO. Webové stránky tohoto sdružení najdete na adrese:

http://novomestskonadmetuji.cz

Tyto obce jsem také zařadil do mého seznamu obcí.

Ve vedlejší tabulce jsem také označil obce, které spadají pod současné Nové Město nad Metují vzhledem ke skutečnosti, že Nové Město nad Metují je obcí s tzv. „rozšířenou působností“ - obce s označením ORP. Tyto obce jsem už navštívil.

V jednotlivých číslech měsíčníku „Novoměstský kurýr“ se budu věnovat obcím, které jsou ve vedlejší tabulce. Některé jsem už uvedl v předcházejících číslech, takže k těm se už nebudu vracet. V tabulce najdete, ve kterém čísle měsíčníku „Novoměstský kurýr“ se o příslušné obci píše. Obce budu volit namátkově dle mé nálady, kam se mi bude chtít právě jet. Pokračuji obcí BÍLÝ ÚJEZD.

Jindřich Buchal.

BÍLÝ ÚJEZD

Co o sobě napsali v roce 1939 v knize „Nové Město nad Metují a jeho kraj“:

400 obyvatel, rozloha katastru i s osadou Roudné 380 ha, nadmoř. výška 340 m), t. j. kostel, panský dvorec a krčma, ležící při spojovací cestě od stezky kladsko-polské ke stezce trste-

nické, byl znám mezi 66 českými Újezdy a 32 Újezdci od pradávna jako Újezd nebo Újezdec Veselý. Bílé stěny kostela, jenž na návrší jest zdaleka viditelný, změnily jeho přívlastek na Bílý. Bílým jest nazýván již r. 1360, kdy bratří Ješek a Puta ze Skalky se vyskytují jako kollatorové kostela v Bílém Újezdě. Současně s Ješkem nazývá se kollatorem téhož kostela Jan ze Skuhrova. Po něm vyskytující se posloupnost ukazuje, že Újezd se Skalkou a ostatním příslušenstvím patřil k panství skuhrovskému a že manský systém byl zde uplatňován důsledně. Ves připomíná se r. 1496, kdy kníže Jindřich Müstenberský prodal „dědictví své manské", t. j. tvrz Skalku, dvůr Újezdec (Bílý) s částí vsi Mikuláši ml. Trčkovi. Byla tu jistě již dříve a její vývoj jest symbioticky spjat s vývojem dvorce-velkostatku, s jeho vývojovými fázemi od naturálního velkostatku X. a XII. stol., přes úroční velkostatek got. doby, kdy jest uchráněna kolonisace, poněvadž jest ponechána vlastnímu panskému obhospodařování.

Patrimoniální panství XV. až XIX. stol. vidí pohlcení drobných rytířských statků sousedních (Hroška, Masty, Skalka, Ostrov) velikými šlechtickými rody, zažívá časté rozdělení na několik dílů a mění často majitele. Z přečetné řady tu defilují páni ze Skalky a Ostrova, z Černíkovic, Vlkanovští, Mladotové, Trčkové a Kraftové. Hojné odkazy, prováděné v XVI. a XVII. stol., zdůrazňují zejména tehdejší nedostatek a vzácnost pracovních sil, úkaz doby, vedoucí k robotě (r. 1573 Dobeš z Olbramovic odkazuje paní Barboře Trčkové z Bibrštejna ve vsi Újezdě „2 člověky"). Ve válce třicetileté, jak se zdá, mizí dvorec. Zůstává naň památkou jen „dvorská studně". Robota přivádí Újezdské ke dvoru Ostrovu. To jest připojen Újezd k panství černíkovickému (8. květen 1660). Posledně patřil rychnovským Kolowratům. Poslední „vrchnost", osvícený Hanuš hrabě Kolowrat Krakovský, známý z románu B. Němcové „Pohorská vesnice", daroval již po r. 1848 obci sochu Panny Marie s děťátkem (1870). Plošný nepoměr pozemk. vlastnictví, jejž rok 1848 nezměnil, byl urovnán r. 1919 - 1920 a později pozemkovou reformou. Obec získala 43 ha pozemků z panství kolowratského a osada 18 ha lesa z panství colloredo-mansfeldského. Ze jmění církevního připadlo místním zájemcům 25,67 ha.

Od doby předhusitské (nejstarší známý pleban Václav, 1360) byl Bílý Újezd svým chrámem a stálou duchovní správou duchovním centrem širokého okolí. Pod pravomoc újezdských farářů patřilo až Deštné v Orlických horách. Řetězec duchovenstva byl přerušen válkami husitskými a válkou třicetiletou.

První známý farář po této válce byl P. Ferd. Vostárek z Vačetína (1663). Z té doby pocházejí i matriky. Kostel Proměnění Páně má shodný půdorys s kostelem sv. Havla v Rychnově nad Kněžnou, který pochází z XI. st. Nejstarší jeho část je polygonální apsida got. přechodního slohu. Vítězný oblouk je kruhový. Okna jsou přizpůsobena lodním. Dolní část lodi byla přistavěna později. V kostele zaujme barokní hlavní oltář Proměnění Páně. Jest to hluboce zbožné dílo monumentální formy žirečského rodáka, žáka a pomocníka Braunova, Frant. Pacáka z roku 1747. Oba oltářní andělé byli součástí pražské barokní výstavy r. 1938. Doba barokní zanechala v chrámě též dvě vzácné sošky sv. Václava a sv. Jana Nepomuckého od neznámého lid. řezbáře. Na epištolní straně zaujme opěradlo panské lavice z roku 1597 se znaky Viléma Wostrovského ze Skalky a Markéty, roz. Tamchynové z Doubravice a na Tošově. Hrobka Wostrovských, Mladotů a Vlkanovských byla zazděna. Náhrobní kameny jsou umístěny na zdech kostela. Nejlépe čitelný jest náhrobní kámen Jana Mladoty ze Solopysk a na Skalce (Jiráskův románový hrdina). Ten byl pohřben na evangelní straně vedle oltáře. Ke chrámu patří šindelem krytá zvonice s bedněním, krákorci a střílnami. Jest vzácnou ukázkou lidového stavitelského umění, starou jako chrám. Při vrcholu jest zaseknuta sekerka, opředená lidovými pověstmi. Na hřbitově hlásá mramorový náhrobek, že zde odpočívá Mančinka z „Babičky" Bož. Němcové. (Mančinka byla pozdější mlynářka Toberná ze sousedních Mastů).

Škola stávala na křižovatce cest Dobruška-Solnice a Roudné-Hroška. Byla dřevěná. V roce 1793 úplně sešla. Vyučovalo se po chalupách až do r. 1825, kdy byla postavena škola nová, mající dvě učebny. Až do roku 1884 bylo zřízeno postupně 5 tříd. Nyní je škola dvoutřídní. Správné ocenění vlivu odborného vzdělání na zemědělskou výrobu dalo vznik lidové škole hospodářské pro Újezd a okolí. K obecné škole je přiškolena obec Masty a k lidové škole hospodářské obce: Hroška, Lhota-Netřeba, Masty a Skalka. V obci je čilý život kulturní. Soustřeďuje se zejména v Hospodářsko-čtenářské besedě, se kterou splynul nejstarší újezdský spolek Ochotnický kroužek, založený r. 1876. Knihovna Hospodářsko-čtenářské besedy byla r. 1933 spojena s knihovnou obecní a čítá na 650 svazků všech oborů. V roce 1884 byl založen Sbor dobrovolných hasičů.

Obyvatelstvo obce tvoří převážně rolníci. Jejich snaha po technickém zlepšení a zabezpečení půdy dala vznik dvěma družstvům pro vodohospodářskou melioraci. Kromě nich byly vybudovány jiné dvě svépomocné organisace zemědělské: kampelička a Družstvo pro rozvod elektr. energie. Zásada sdružování, jež pronikla veškerou mysl zdejšího občanstva, stala se vedoucím faktorem i při posledním obdivuhodném podniku: družstevním vodovodu, který byl vlastními silami a nadšením, bez jakýchkoliv podpor zřízen v roce 1937. V obci má sídlo četnická stanice od roku 1922.

K. Procházka.

BÍLÝ ÚJEZD Z INTERNETU

Ze stranek obce Bílý Újezd:

	30.6.2005	28.5.2015
Bílý Újezd	205	267
Hroška	263	255
Masty	68	58
Roudné	70	82
Celkem	606	662

Počet trvale obydlených domů: 171
Počet rekreačních objektů: 41
(stav k 28. 5. 2015)

Oblast, kde se obce rozkládají, má společnou historii v dobách dávno minulých. Nález opracovaného kamenného mlatu s vyvrtaným otvorem pro topůrko dokazuje zdejší osídlení v mladší době kamenné.

Bílý Újezd

Osada je velmi stará, avšak první písemná zmínka pochází až ze 14. století. O původu přívlastku Bílý koluje několik pověstí. Poblíž kostela stávala jedna z nejstarších krčem v kraji. O oujezdní škole je první zmínka z r. 1787.

Historii nám dodnes připomínají památky z dob minulých. Bílá zvonice se šindelovou střechou a zaseknutou sekyrkou láká projíždějící „pocestné" k zastavení. Na venkovních zdech

kostela upoutají náhrobní kameny pánů Ostrovských a Mladotů, které byly vyzvednuty z dlažby kostela, kam byli příslušníci těchto rodů pohřbíváni. Při hřbitovní zdi nalevo od kostela najdeme úzký hrob s bílým obeliskem z kararského mramoru. Je to hrob manželů Toberných, majitelů mlýna z nedalekých Mastů. Marie Toberná je známá Mančinka z knihy Boženy Němcové Babička. Hrob je pietně udržován a navštěvován.

Roudné

K Bílému Újezdu byla odedávna připojena roztroušená a nevelká osada Roudné. Dobu jejího vzniku nelze přesně zjistit. Ze zápisů ve starých pozemkových knihách je patrné, že některá stavení stála již před rokem 1651. Ze starých dob se v osadě Roudné dobývala železná ruda. Odtud původ jména osady. Těžení bylo zastaveno, protože ruda nebyla dostatečně hodnotná.

Hluboký a prudký zářez řečiště Zlatého potoka, který tvoří hranici osady Roudné je současně hranicí geologickou. Za ním totiž přestává opuka a nahrazuje ji tzv. „modrý kámen“ - diorit, který se za Roudným ve velkém lomu (Lom Masty) dodnes dobývá, drtí a rozváží na stavby a opravy silnic.

Masty

Severně od Bílého Újezda (1,5 km) při břehu Zlatého potoka leží obec Masty. Stávala zde Mastecká tvrz, o které píše Alois Jirásek v románu Temno. Panský dvorec stával na nejvýše položeném místě ve vsi.

Na náhonu ze Zlatého potoka stojí mlýn, kam se r. 1841 provdala za mlynáře Antonína Toberného „Mančinka“ z knihy B. Němcové Babička. Je pochována na hřbitově v Bílém Újezdě, kam obec Masty patřila farou i školou.

Masty se poprvé připomínají v roce 1497, kdy je Albrecht z Rychnova se svojí částí rychnovského panství prodával Vilémovi z Pernštejna. Ten připojil nově získaný majetek ke svému litickému panství. V souvislosti s rozprodejem tohoto panství se Masty staly v roce 1558 příslušenstvím nově vytvořeného panství solnického, které od tehdejšího majitele Litic a Potštejna Arnošta, falckraběte rýnského, koupil pražský erbovní měšťan Benjamin Vlkanovský z Vlkanova. V důsledku několikerého dělení solnického panství v rodě Vlkanovských z Vlkanova připadly Masty v roce 1595 vnukovi Benjamina Vlkanovského, Karlovi Vlkanovskému z Vlkanova. Ten v roce 1616 postoupil Masty jako věno své manželce Johance, rozené Talackové u Ještětic. Masty proto nebyly po Bílé Hoře s ostatním majetkem Vlkanovských zkonfiskovány a staly se samostatným statkem. Na něm nakonec sídlil Karel Vlkanovský, který o ostatní svůj majetek přišel. Manželé Karel a Johanka Vlkanovští zřejmě v Mastech vybudovali dvůr a při něm obytnou budovu, kde sídlili.

Johanka Vlkanovská, roz. Talacková z Ještětic, umírá v roce 1630 a Masty dědí její dcera Madeňka Dobřenská z Dobřenic. Ta v r. 1656 prodala zdejší dvůr své starší sestře Kateřině Kuně, provdané Lhotské z Ptení. V r. 1699 postoupila Kateřina Kuna Lhotská dvůr v Mastech svému synovi Karlu Jindřichovi Lhotskému z Ptení, který ho v roce 1706 prodal Norbertu Leopoldovi Libštejnskému z Kolowrat, majiteli Černíkovic a Rychnova nad Kněžnou. Tím přestal být dvůr v Mastech šlechtickým sídlem. Zmíněný Karel Jindřich Lhotský je jednou z postav Jiráskova románu „Temno“, kde vystupuje jako regent statku Skalka.

Přestože byly Masty připojeny k rychnovskému panství, udržely si v rámci tohoto panství zvláštní postavení. Spolu s Lhotou u Dobrušky tvořily alodiální statek Lhota - Masty, zatímco rychnovské panství bylo rodinným fideikomisem Libštejnských z Kolowrat (alodiální – mohl se odprodat, fideikomisní – dědičné pouze v rodu, neprodejné). Dvůr v Mastech byl však již v průběhu 1. poloviny 18. století zrušen a rozprodán poddaným. Dvůr stával v severovýchodní, nejvýše položené části vsi. V jeho místech dnes stojí domy čp. 5, 6 a 7, jejichž půdorysné uspořádání dosud připomíná dvůr. Některé prameny uvádějí, že jeho sklepy byly v místech čp. 11. Určit, kde přesně v areálu bývalého dvora stávala původní obytná budova a sídlo majitelů statku Masty, nelze. Snad k ní patřila i 10 m hluboká roubená studna, dnes náležející k čp. 6.

Již od prvopočátku nebyl dvorec tvořen celou vsí, poněvadž část vsi Masty si při prodeji r. 1497 nadále ponechal Heřman z Rychnova. Jeho dcera, Johanka z Rychnova, tuto část vsi v roce 1543 prodala Bavorovi Vlkovi z Kvítkova a později ji zřejmě získali Ostrovští ze Skalky, kteří zde dle urbáře z r. 1542 vlastnili mlýn s pilou (k r. 1597 dalších pět osedlých). V soupisu z r. 1651 Jan Mladota ze Solopisk uvádí v Mastech 19 poddaných, včetně mlynáře a krčmáře. Dědickým dělením skaleckého statku mezi bratry přešla r. 1670 část jejich masteckého dílu k lhoteckému dvorci Viléma Mladoty, který si v Mastech zřídil r. 1680 pivovar. Roku 1694 získal lhotecký dvorec František Karel Libštejnský hrabě z Kolowrat, který z něho vytvořil, jak bylo již zmíněno, samostatný aloidiální statek Lhota-Masty. Druhá část masteckého mladotovského dílu zůstala bratrským dělením nadále příslušenstvím skaleckého statku – po jeho prodeji r. 1800 přešla k opočenskému colloredovskému panství do r. 1848, kdy vznikla obec Lhota – Netřeba – Masty. Do vzniku samostatné obce Masty – Polom (r. 1913) patřily Masty přiškoleností do skalecké školy.

Poznámka: Podle některých spisů stávala v Mastech tvrz, ve které před rokem 1620 pobýval pan Heřman s paní Katruší (Kateřinou), dcerou p. Absolona z Ledské. V roce 1619 se jim narodila dcera Katruška. Pan Heřman však v r. 1620 vykrvácel v bitvě na Bílé Hoře a paní Katruše zemřela brzy poté. K jejich dceři se na masteckou tvrz přistěhoval pan Absolon z Ledské, její děd. Oba však v r. 1639 tragicky zahynuli a od té doby není o tvrzi zmínka. Tyto údaje však do výše uvedených vlastnických poměrů příliš nezapadají.

Hroška

Na jihozápad od Bílého Újezda leží obec Hroška. Vsí protéká od jihu k severu Ještětický potok. Písemně je o Hrošce poprvé zmiňováno roku 1362. Území Hrošky bylo zcela určitě osídleno podstatně dříve. Vyvýšené místo s názvem Hrad terénně odpovídá možné tvrzi s vodním opevněním.

Na severozápad od vsi uprostřed luk byl v kotlině založen velký dvorec s názvem **Ostrov,** v jehož okolí bývaly v minulosti rybníky.Těsně před Ostrovem se táhne mohutný stav největšího z nich. Jsou na něm obrovské duby, které dle pověsti pocházejí z dob Žižkových.

O existenci nějakého panského sídla na zdejším území lze usuzovat ze zápisu z roku 1362, kdy se jako spolupatron kostela v Bílém Újezdě uvádí Jan Hroška řečený ze Skalky. Písemně se však žádná zmínka o tomto sídle nezachovala. Něco nám může napovídat jen zdejší vyvýšené místo s názvem Hrad.

V roce 1386 se uvádí Jaroš z Hrošky, který stvrdil svou pečetí listinu, jíž bratři Jan a Jaroslav z Meziříčí udělili Solnici plné právo hradecké: „...aby lidem v Dobrušce a Rychnově

rovni mohli býti...“. V roce 1388 zemřel v Podbřezí Ctiborko, který měl nějaké majetky v Hrošce a Trnově. Roku 1408 vystupuje Diviš z Hrošky ve sporu o desátky s farářem ve Vysokém Újezdě (pravděpodobně má být Bílém, nebo snad ve Veselém?). Diviš a Petr z Hrošky (v originále je uvedeno z Rozky) přivěsili roku 1415 pečeť ke stížnému listu do Kostnice. Roku 1422 se připomíná Tas z Hrošky. Tímto zápisem zmínky o hrošeckých majitelích končí a jelikož se od té doby nově zmiňují páni ze Skalky, lze předpokládat, že si tam zdejší páni vybudovali nové sídlo. Snad bylo důvodem plánované založení Ostrovského rybníka a tím potřeba umístit sídlo výhodněji.

Prvním takovým představitelem byl Jan ze Skalky, který se roku 1440 účastnil poradního sjezdu v Čáslavi, kdy zastupoval spolu s Prokopem z Dohalic a Jetřichem z Miletína hradecký kraj.

V zápisu z roku 1487 se uvádějí jako svědkové „slovutní panoši Prokop ze Skalky a Tobiáš ze Skalky a na Ostrově“. Tím se dozvídáme o změně majitelů na Skalce, snad synů výše uvedeného Jana, ale také o vzniku nového sídla na Ostrově, kam se uchýlil jeden z bratrů. Tímto sídlem byla vodní tvrz, písemně však doložená až roku 1542 jako vlastnictví Mikuláše Ostrovského. V těch dobách byla již Skalka ve vlastnictví jiného majitele a tak se tato tvrz stala hlavním centrem původních skaleckých pánů.

Mikulášův syn, Jiřík Ostrovský, prodal roku 1567 po znovuzískání Skalky ostrovský statek Matyáši Dobešovi z Olbramovic, čímž Ostrov včetně Hrošky připadl černíkovickému panství. Ostrovská tvrz byla po prodeji opuštěna a k roku 1572 se uvádí již jako pustá. Brzy poté zřejmě zanikla zcela.

Místopis a polohopis

Obce leží v podhůří Orlických hor na trase silnice I. třídy č. 14 mezi městy Rychnov nad Kněžnou a Dobruškou.

Z jejich okolí je široký rozhled do kraje. Od severu k východu přehlédneme celý pohraniční hřeben Orlických hor s Velkou Deštnou, na východě Kralický Sněžník. K jihozápadu uzavírá široký obzor svah za Voděrady (Vrchy) až k Opočnu, jehož zámek zřetelně vystupuje na západě. Za jasnějších dní se na severu modrá celé pásmo Krkonoš se Sněžkou.

JAK TO BYLO S MANČINKOU?

Mastecký mlýn koupili r. 1815 od Františka Erbena za 11 600 zl. manželé František a Marie Toberných, kteří se sem s malým synkem přistěhovali z Kunštátu. Syn Antonín vyrostl ve vzdělaného mladého muže, který se v r. 841, když mu bylo 29 let, oženil se šestadvacetiletou Marií Ludrovou (*1815) z ratibořického mlýna. Tehdy byli mlynáři svobodnými pány (a většinou i bohatými) a snažili se ženit s mlynářskými dcerami. Marie Toberná, roz. Ludrová, byla onou Mančinkou ze Mlýna, kterou zvěčnila Božena Němcová ve své „Babičce“. Marie byla o 5 let starší než Božena Němcová. Obě se sblížily a jejich sblížení přešlo v důvěrné přátelství. Je pravděpodobné, že zde svoji kamarádku B. Němcová navštívila při zmiňované návštěvě strýce Kašpara v rodišti své babičky.

Roku 1846 se narodil Toberným syn Antonín, který se stal lékařem c.k. námořnictva a zůstal svobodný. O sedm let mladší Čeněk (Vincenc) byl gymnazijním profesorem a měl rodinu.

Mlynářka Toberná nebyla v manželství příliš šťastná, což ji dovedlo až k sebevraždě oběšením. Její smrt však byla následně zinscenována jako nešťastná náhoda. Oficiálně se uvádělo, že pětapadesátiletá mlynářka Marie Toberná byla dne 22. ledna 1871 nalezena mrtvá pod mlynářským kolem.

Hrob Mančinky Její muž podlehl v dvaasedmdesáti letech mrtvici. Oba byli pochováni na újezdeckém hřbitově do rodinného hrobu. Po prodeji původního dvojhrobu byly jejich ostatky přeneseny do vedlejšího dětského hrobu, nad který nechali jejich synové v Praze zhotovit štíhlý obelisk z bílého kararského mramoru (se jmény rodičů a datem jejich úmrtí). V druhé polovině 20. století byl zanedbaný hrob opatřen obložením a tabulkou s nápisem „Hrob Mančinky“. Později byl tento nápis vytesán do mramorového pomníku. Pietně udržovaný hrob je hojně navštěvován.

Z jiného zdroje:

Na hřbitově v Bílém Újezdě nedaleko Solnice je pochována Marie Toberná z Mastů, kterou rovněž nezapomenutelným způsobem zpodobnila Božena Němcová ve své Babičce, a to v literární postavě Mančinky. Narodila se 7. května 1815 „jako Marie Anna, manželská dcera Antonína Rudra, mlynáře z Ratibořic číslo 9, a matky Josefy, dcery po zemřelém Janu Vaněčkovi ze Sněžného“. Znala velice dobře všechny sourozence Barunčiny, pamatovala si i slavnou svatbu Boženy Panklové, zakončenou jiřinkovým plesem. V té době jí bylo 22 let. V roce 1837 byla pod vantroky mlýnského kola nalezena mrtvola neznámého muže. A právě na tuto hrůznou událost nezapomněla mladá dívka do konce svého života.

Mančinka, důvěrná kamarádka Barunky Panklové a Kristly Celbové, která je v Babičce opředena řadou milostných příběhů, se neprovdala za chudého, i když hodného mládka. Jejím osudově vyvoleným se naopak stal bohatý mlynář z Mastů Antonín Toberný, jinak vzdělaný a rozhodně i pokrokově smýšlející Čech. Mastecký mlýn odkoupili jeho rodiče František a Marie Toberní dne 20. března roku 1815 za značně vysoký obnos 11.600 zlatých.

Svatební obřad Antonína Toberného s Marií Rudrovou se uskutečnil 3. listopadu 1841. Matrika oddaných osady Ratibořice obsahuje záznam, podle něhož „Antonín Toberný, mlynář z Mastů, vlastní syn po nebožtíku Františku Toberným, mlynáři z Dolní Vesnice, z manželky Marie, rozené Prauzové, stár 29 roků, bere si za manželku Marii, vlastní dceru Antonína Rudra, mlynáře z Ratibořic čp. 9, z manželky Josefy, rozené Vaněčkové, dceři kupce ze Sněžného, starou 26 roků“.

Mančinka, známá dobrodinka vesnického obyvatelstva v Mastech a okolí, byla milována upřímně všemi, kdo ji znali. Manželům Toberným se narodili dva synové: Antonín (*1846) - později vojenský lékař u rakouského námořnictva a Čeněk (*1853) - gymnaziální profesor. Časem však došlo k hlubokému manželskému rozvratu a vyrojilo se okamžitě i několik čistě spekulativních úvah, snažících se osvětlit nejasné příčiny náhlého skonu Marie Toberné.

Podle jedné z nich mlynářka Toberná navštívila údajně večer 21. ledna 1871 rodinu Felcmanovu a stěžovala si, že „je v manželství nešťastná“. Následujícího dne byla již mrtvá. Matrika zemřelých v Bílém Újezdě tvrdí, že Marie Rudrová z Ratibořic zemřela dne 22. ledna 1871 utopením (s dovětkem „náhodou“). Pochována byla 25. ledna 1871 v Bílém Újezdě. Podle ústního podání však „zemřela pádem do vantrok a mlýnské kolo ji utlouklo“.

Kristina Celbová - Nemastová navštívila několikrát v Mastech Marii Tobernou, svoji dávnou přítelkyni, a bývala od ní pro svou nuznou rodinu vždy hojně obdarována. Ve své vzpomínce mimo jiné uvedla, že se prý „mlynářka roznemohla na horkou a v tmavé noci blouzníc, nestřežena utekla ze svého lože do mlýnice, kde spadla mezi vodní kolo. Z vody ji vytáhli mrtvou.....“

Jiná verze zase upozorňuje, že „se prý neutopila, ale že se naopak oběsila“. Překvapivé a svým způsobem i věrohodné svědectví podal až po letech jistý Alois Hartman: „Já jsem mlynářský a byl jsem stárkem ve mlýně v Mastech u Toberného, když se jeho žena oběsila. Našli jsme ji, odřízli a potom jsme ji s Toberným sešoupli se schůdků do vantroků, aby se zdálo, že se utopila náhodou a aby měla katolický pohřeb. Však jí potom v rakvi dali šátek kolem krku, aby jí nebylo vidět rýhu po šňůře.....“

Po smrti Mančinky se Antonín Toberný znovu oženil a žil ještě 13 let. Oba jsou pohřbeni v Bílém Újezdě a jejich hrob je označený náhrobkem z bílého kararského mramoru.

NĚKOLIK MÝCH POSTŘEHŮ

Tentokrát jsem měl dokumentaristickou práci trochu složitější - k Bílému Ujezdu totiž patří několik dalších lokalit, konkrétně Roudné, Hroška, Masty ale také Ostrov a Ovčín.

Nakonec jsem všechna místa navštívil - viz fotografie.

Zaujal mě příběh Mančinky z Ratibořic, tak jsem hledal ten Tobenrných mlýn. Ano, existuje, stojí uprostřed Mastů - viz foto na následující stránce.

Ale k lokalitě Bílého Újezda. Místo je samo o sobě malebné už tím, že Bílý Újezd je položen na svahu, Hroška dole trochu na protilehlém svahu. Na dně rozlehlého údolí leží onen „Ostrov“ a teče Ještětický potok. Na opačné straně k horám leží Roudné a Masty. K těm patří veliký lom, který je v plném provozu. A tady opět nalezneme „Dědinu (Zlatý potok)“, ze kterého odbočka poháněla ten Tobenrných mlýn v Mastech.

Nebudu se zde rozepisovat o nějakých podrobnostech, Bílý Újezd má rozsáhlé www stránky, tam zájemce o podrobnosti najde řadu dalších informací. Ale i jinde.

V Bílém Újezdě mě zajuala poměrně silná výstavba nových rodinných domků, podle informace místní obyvatelky, částečně tento rozvoj v obci souvisí s blízkým závodem Škoda auto v Kvasinách, kde nachází řada lidí práci a podnik se stále rozvíjí a s ním celé jeho okolí

Ještě jednu věc chci připomenout: kdo sleduje moje putování po obcích bývalého novoměstského okresu, tak si mohl všimnout, jak často narážíme na Jiráska, Němcovou atd., jak je krajina a lidé v ní pospojováni událostmi a činnostmi.

V Bílém Újezdě mají pěknou školu se sportovním zázemím, nad obecním úřadem je „volnočasová lokalita“. V navštívených obcích se potkává stará zástavba (roubenky) s novou výstavbou. V Mastech na mě dýchla trochu zachovalá „starobylost“ vesnice. Překvapila mě velikost lomu na kámen spadajícího pod Masty. Naproti tomu Roudné jsou spíše roztroušená stavení po loukách. Přes Roudné prochází přístupová cesta do toho kamenolomu a tak si tam docela užijí silnou nákladní dopravu, která ústí na hlavní silnici v Bílém Újezdu vedle motorestu. Na kopci nad Bílým Újezdem se nachází objekty zemědělského podniku, na pastvinách jsem viděl stáda krásného hovězího dobytka. Více viz fotografie.

Jindřich Buchal.

FOTA Z OBCÍ BÍLÝ ÚJEZD, HROŠKA, MASTY, ROUDNÉ

Bývalý Toberných mlýn v Mastech - zde žila a zřejmě tragicky zemřela Mančinka z Babičky Boženy Němcové.

Tihle kluci (nebo holky?) se zřejmě dopoledne v Hrošce nudí. Proto se ochotně nechali(y) vyfotit.

Pěkná škola v Bílém Újezdě.

Obecní úřad a další služby v Bílém Újezdě.

OBEC BÍLÝ ŮJEZD

Charakteristika obce

Bílý Újezd leží na jižním svahu při hlavním tahu z Rychnova nad Kněžnou do Dobrušky. Dominantou vsi je zděná zvonice z konce 16. století se šindelovou střechou. Zajímavostí je sekerka zaseknutá v její špičce. Ze stejného období pochází opodál stojící kostel Proměnění Páně, jehož předchůdce je doložen již ve druhé polovině 14. století. Další historickou stavbou je bývalá krčma, která leží poblíž křižovatky před zvonicí. Podrobnosti o jednotlivých pamětihodnostech naleznete na sousedních informačních tabulích.

Roudné. V sousedství Bílého Újezda se nachází osada Roudné. Jde o skupinky rozesetých stavení, které zde vyrostly převážně v první polovině 19. století. Tehdy se v bezprostředním okolí těžila železná ruda pro huť ve Skuhrově nad Bělou. V 30. letech 20. století bylo Roudné známé divadelními představeními ve zdejším přírodním divadle. V pomyslném středu osady se nachází myslivecká chata Šesterák.

Hroška se nachází v údolí jižně od Bílého Újezda. Středem vsi protéká od východu na západ Ještětický potok. Jižní část vsi leží na návrší, které je od potoka odděleno Podhradím – zastavěnou částí v místě bývalého lomu na opuku. Ve vsi se nalézá kaple sv. Václava z roku 1887 a zajímavou dominantou je též pomník padlým ve světové válce.

V šedesátých letech 20. století bylo ve vsi postaveno koupaliště, které svými parametry předběhlo i okolní města. Celkem záhy získalo věhlas a sjížděli se sem lidé ze širokého okolí. V osmdesátých letech však kvalita vody přestala vyhovovat zpřísněným nárokům a i díky rostoucí konkurenci nových koupališť v blízkých městech byl jeho oficiální provoz ukončen.

Rozvoj obce. Obec má bohatou historii, avšak i v současnosti se čile rozvíjí. Od konce 90. let roste poptávka po novém bydlení. Obec reaguje přestavbou tehdy nevyužité hrošecké školky na bytový dům pro 8 rodin. Dále připravuje celkem 28 zasíťovaných stavebních parcel v Bílém Újezdě v lokalitě „U Jeřábku". Nové bydlení si budují občané i ve staré zástavbě ve všech částech obce. Příliv mladých rodin obec podporuje investicemi do zázemí újezdecké školy i kapacitního navýšení zdejší školky.

Chloubou obce je víceúčelové hřiště s umělým povrchem a na něj navazující dětské hřiště a altánek, nacházející se v centru Bílého Újezda. Každoročně se zde o prázdninách koná Újezdecké sportovní léto – turnaje v tenise, nohejbalu a malé kopané. Zázemí zde má i úspěšný hokejový klub HC Bílý Újezd.

V Hrošce provozuje v areálu bývalého koupaliště své aktivity Klub netradičních sportů. Patří mezi ně zejména Veteran Moped Show (od roku 1993), vyhlášené diskotéky na přírodním parketu, koncerty a Hrošecká lávka (ukončena 15. ročníkem v roce 2007).

Sbory dobrovolných hasičů v Bílém Újezdě a Hrošce pořádají soutěže v hasičském sportu, Mastečtí si svépomocí za přispění obce přebudovali klubovnu. Činnost vyvíjejí i myslivecká sdružení Šesterák a Doubrava.

O srpnové pouti pořádá spolek chovatelů výstavu králíků, holubů a drůbeže s večerním posezením. Školáci nacvičují besídky s programem pro všechny spoluobčany. Obecní úřad každoročně organizuje vítání občánků a setkání důchodců.

Bílý Újezd – kostel a zvonice

Roudné – chata Šesterák

Hroška – bytové jednotky

Bílý Újezd - přístavba školky

Hroška – kaple

Ostrov

Dětské hřiště a sport. areál

Hroška – areál koupaliště

Stodola bývalého ovčína

Masty – kaple

Zatopený poldr u Hrošky

Obnova krytiny zvonice

Ostrov. V rovinaté oblasti východně od Hrošky se nachází osada Ostrov. V jeho blízkosti se nachází několik hrází dnes již vysušených rybníků, z nichž největší dosahoval až ke Hrošce. Je zde doložena tvrz, ale již v polovině 17. století se uvádí jako pustá. Zdejší hospodářské budovy však sloužily až do nedávné doby nepřetržitě po celá staletí.

Ovčín. Jižně od Ostrova leží na mírném kopci tři roztroušená stavení, jimž dominoval starý ovčín z počátku 19. století. Původně se zde chovaly ovce, když však na konci 19. století klesla výkupní cena vlny, byly ovce nahrazeny skotem a vepři. Tomuto účelu ovčín sloužil až do 80. let minulého století. V roce 1988 od blesku vyhořel. Nedaleko leží rybník Buchta, jediný z dávné rybniční soustavy, který se dochoval až do dnešních dní.

Masty leží severně od Bílého Újezda na svahu nad korytem Zlatého potoka. Dle pověsti zde stávala tvrz, která údajně zanikla v polovině 17. století. V písemných záznamech však jakýkoliv doklad chybí. Dominantou vsi je kaple Navštívení Panny Marie z roku 1834. Východním směrem se nachází osada Polom, která leží na samém okraji rozsáhlého kamenolomu.

V roce 1998 území obce postihly katastrofální povodně. Rozvodněný Zlatý potok pobořil v Mastech a v areálu lomu několik domů, v Hrošce pak Ještětický potok zatopil prakticky všechna obydlí podél břehu. Proto byla na Ještětickém potoce před Hroškou vystavěna suchá hráz, která už ves nejednou ochránila před vyšlým vody z břehů. Navíc byl při budování učiněn významný archeologický nález.

Obec také investuje do oprav svých pamětihodností. Došlo ke generální opravě kostela, zřízení osvětlení hřbitova, obnově krytiny zvonice nebo opravě kamenného schodiště. V Hrošce vzniklo muzeum věnované historii zdejší vsi.

Obec je součástí mikroregionů Bělá a Rychnovsko. Roku 2006 obdržela v rámci soutěže Vesnice roku Zelenou stuhu za rozvoj obce.

Více o naší obci, její historii, pamětihodnostech, ale i současnosti a plánech do budoucna se dozvíte na internetových stránkách http://bilyujezd.cz Kromě jiného zde naleznete tipy na výlety po okolí, plánky cyklotras nebo možnosti ubytování.

Zajímavosti v okolí

Slovanská osada u Hrošky. Přibližně 0,5 km jihovýchodním směrem od Hrošky se nacházela usedlost, jejíž založení lze na základě nalezené keramiky datovat již do 10.–11. století. Odkryté půdorysy různého stáří naznačují, že zde v daném období bývalo vždy jen jediné stavení. Když dosloužilo, nahradilo jej jiné v jeho bezprostřední blízkosti. Nejméně ve dvou případech je zřejmé, že stavby zanikly náhle. Byla zde zachycena původní poloha topeniště i nádoby, které byly kolem něj rozmístěné. Usedlost zanikla až v době intenzivnějšího osídlování zdejšího okolí, někdy ve druhé polovině 13. století.

Sruby z opracovaných klád omazaných hlínou bývaly částečně zahloubené. Obývala je obvykle jedna rodina, běžně šest až deset lidí. Kromě srubů se zde nacházely také nadzemní sýpky. V okolí stávaly dřevěné ohrady pro dobytek a drůbež. Mimo obydlí byly nalezeny dvě chlebové pece, ale i základ pece železářské. To je spolu s nálezy strusky dokladem, že se zdejší obyvatelé zabývali kromě běžného zemědělského hospodaření také zpracováním železné rudy. Ta se zde hojně vyskytuje ve formě tzv. bahenní rudy.

Byla zde nalezena i řada jam. Jde o pozůstatky těžby hlíny pro stavební účely, výrobu keramiky a podobně. Často v nich končil odpad. Z nálezů lze zmínit keramiku charakteristickou rytými vlnicemi, železný nožík nebo záušnici ze stříbrné slitiny.

Zdejší usedlost je mimořádná svou příslušností do období, kdy zde historici předpokládají pohraniční les, mýtenou a osídlovaný až ve 13. století. Ze stejného období je z celého okresu známo jen osídlení vázané na cestu při Divoké Orlici (Týniště, Kostelec, Doudleby) a hradiště v Opočně.

Těžba železné rudy. Na počátku 19. století byla ve Skuhrově nad Bělou vystavěna Růženina huť k tavbě a zpracování železa. Při tehdejším systematickém geologickém průzkumu okolí byla nalezena ložiska železné rudy také v Roudném nedaleko Bílého Újezda. Přestože název osady naznačuje, že zde dolování probíhalo již dříve, patrně ve středověku, nikdy nešlo o tak intenzivní těžbu, jaká zde probíhala v prvních dvou třetinách 19. století. V závěru tohoto období byl s rozvojem železniční sítě stále snadnější přístup ke kvalitnější rudě, čímž se místní těžba přestala vyplácet. Nové výzkumy roku 1958 jen potvrdily nevelkou kvalitu zdejších ložisek. Stopy po těchto průzkumech jsou ve stráních kolem Zlatého potoka patrné dodnes.

Ústí jedné ze štol se nalézá na levém břehu Zlatého potoka pod zemědělskou usedlostí čp. 6. Štola je zajištěná mříží. Má jednoduchý průběh v přímém směru se dvěma odbočkami. Profily jsou zhruba obdélníkové. Celková délka je 59 m. V jedné třetině je mírně rozšířený prostor částečně vyplněný vytěženou horninou. Ve štole jsou celkem tři hloubení plná vody odhadované hloubky do 2 m.

Druhou lokalitou je zalesněné návrší zvané „V Hrobkách". Zde jsou dodnes stopy povrchové těžby a dále úpadní štola, která je zajištěna pevnou mříží. Pod povrchem je několik zčásti zaplavených a zčásti zasypaných podzemních chodeb.

Rybníkářství. Po objevení třístupňové metody chovu ryb v 15. století nastalo zlaté období rybníkářství. Nová metoda přinesla vynikající hospodářské výsledky a zároveň bylo možné díky rozdílným

Naleziště se střepy keramiky

Typické slovanské obydlí

Štola v Roudném

Ovčín – rybník Buchta

Masty – kamenolom

Masty – vodopád

Mapa rybníků

Nalezenou osadu lze snad spojovat s nedalekou stezkou, která zde patrně fungovala již od pravěku a nepochybně byla jednou z důležitých komunikací pro pozdější osídlování Orlického podhůří.

Lom Masty. Kilometr východně od obce Masty se nachází činný kamenolom. Vysoká pevnost a mimořádná odolnost zdejší horniny, šedozeleného metabazitu, jsou předpokladem pro kvalitní drcené kamenivo pro silničářství. Lom byl založen v roce 1902 zastupitelstvem tehdejšího opočenského okresu se záměrem rozvážet nadrcený štěrk na štěrkování okresních silnic. Z lomu byla tehdy zřízena silnice k Bílému Újezdu. Lámání kamene bylo zahájeno ve stráni pod bývalým Vitenčovým mlýnem, odkud se následně rozšířilo všemi směry. Odhadované zásoby kamene zajišťují při současném objemu těžby provoz lomu na minimálně dalších 50 let.

Mastecký vodopád. Odtěžením svahu v místě levostranného bočního přítoku Zlatého potoka vznikl kolem roku 1984 dnešní 9 m vysoký vodopád. Protože je však vstup do areálu lomu přísně zakázán a monitorován, nabízíme vám zde alespoň malou ukázku.

požadavkům na plůdkový, výtažník a hlavní rybník lépe využít terénní podmínky. Rybníky tedy byly zakládány téměř na všech příhodných místech. Po slibném rozvoji však došlo k postupnému úpadku. Rybníkaření bylo ve většině případů prováděno i nadále tradičními postupy. Stále více se vytrácela pečlivost, s jakou se hospodáři o ryby starali v dřívějších dobách. K tomu dopomohla i třicetiletá válka, kdy bylo nepřátelským vojskem zpustošeno mnoho rybníků.

Další ranou pak byly změny podmínek hospodaření na počátku 19. století. Výnosné bylo pěstování obilí, stoupala cena ovčí vlny, na druhou stranu došlo k poklesu cen ryb. Zakládaly se ovčíny, přilehlá půda se měnila v pastviny, a protože byla snaha rozšiřovat výměru polí, nelze se divit, že došlo k vysušování nepříliš výnosných rybníků. I když po 100 letech stoupla cena rybího masa desetinásobně, k obnovení rybníků již nedošlo.

Z množství rybníků v okolí se do současnosti zachoval pouze rybník Buchta nedaleko Ovčína.

Pamětihodnosti
Zvonice u kostela je pozdně gotická stavba ze 16. století vestavěná do ohradní zdi hřbitova. Bývala jedinou vstupní branou do kostelního areálu a v případě napadení nepřítelem mohla být využita i k obraně. Spodní zděná část zvonice je bez oken. Pouze v patře je štěrbinové okno, které má charakter střílny. Stavba je pozoruhodná svou šindelovou střechou o třech střešních patrech. V nejnižším je umístěna trojúhelníková zvonová stolice.
Ve věži bývaly tři zvony. Do dnešních dnů se zachoval jediný z roku 1557, který prošel roku 1564 renovací. Jeho spodní průměr je 105 cm a výška 80 cm. Nese nápis: „Tento zvon zlit jest ke cti a chvále Panu Bohu všemohoucimu a dobrým lidem nej ... (nečitelné) ... skrze mistra Adama Ktarabo, zvonaře v Hradci Králové L. P. 1564“.
Do střechy zvonice je zaseknuta sekera. O jejím původu se traduje několik pověstí. Podle pověsti o tesařovi Adamovi se tesař po opravě šindelové střechy neúspěšně pokusil zachránit před pádem zatnutím sekery do střechy, avšak topůrka se neudržel a zabil se pádem na kamenné stupně zvonice. Pověst o tesaři Pepkovi Veverkovi je obdobná, avšak má šťastný konec. Tesař se zaseknuté sekery udržel tak dlouho, aby sousedé stačili přistavit vůz s fůrou slámy, do které poté bezpečně spadl. Jiná pověst říká, že sekera oznamovala, že obec má stínací právo či naopak, že sekera byla zaseknuta v souvislosti s ukončením tohoto práva. Existuje I pověst o tom, že se tesař vsadil s čertem, kdo z nich přehodí sekeru přes věž zvonice. Když tesař sekeru vyhodil, čert ji prudce sfoukl a sekera se zasekla na špici věže.
Na Jižní stěně při hraně k silnici jsou sluneční hodiny neznámého stáří. Prvně jsou zachyceny na kresbě z poloviny 19. století.
Kostel Proměnění Páně je gotická sakrální stavba ze 16. století. Měl svého předchůdce, který je doložen již roku 1360. Tato stavba, patrně roubená, zanikla buď již během husitských válek, případně později, kdy sešla věkem.
Architektonicky nejhodnotnější částí kostela je kněžiště s gotickou křížovou klenbou. Od jednolodního chrámového prostoru jej dělí mohutný vítězný oblouk. Vzácnou barokní řezbářskou památkou je hlavní oltář z roku 1748, který představuje Proměnění Páně na hoře Tábor. Hlavní prvky vytvořil sochař František Pacák z Litomyšle, syn jednoho z předních žáků Matyáše Brauna. Střední prostor kruchty zaujímají několikrát přestavované původní varhany z roku 1748.
Současnou podobu získal kostel během přestavby roku 1896. Chrámový prostor byl původně o šíři jednoho okna kratší. Vchod do kostela byl z boku na severní straně, další vchod pak přes předsíňku na straně protější. Kostel měl pouze jednu sakristii, a to severní.
Během zmíněné přestavby byla odstraněna panská oratoř, která zde byla zřízena na konci 16. století. Bývala nad sakristií a přístup k ní byl zvenčí po krytém dřevěném schodišti. Z kostelní dlažby bylo též vyňato osm náhrobních kamenů, které uzavíraly panské krypty či hroby uvnitř kostela. Šest zachovalejších bylo zazděno do vnějších kostelních zdí, zbylé dva, téměř zcela ochozené, byly zasazeny do zvonice jako dlažební kameny.
Současná malířská výzdoba kostela je z roku 1955. Jejím autorem je akademický malíř Jan Daněk z Letovic.
Sekerka ve špičce
Zvon
Kněžiště s křížovou klenbou
Varhany
Hrob Mančinky
Umístění hrobu Mančinky
Vitráž
Zájezdní hostinec
Mančinka. Kdo zná román o šťastném dětství Boženy Němcové Babička, snad si vzpomene i na Mančinku z ratibořického mlýna, kam babička chodívala s dětmi na návštěvu. Mančinka, vlastním jménem Marie Ludrová, nebyla jen literární postavou. Její další osudy jsou úzce spjaty s nedalekými Masty, kam se ve svých 26 letech provdala za mlynáře Antonína Toberného. Podle dřívějšího zvyku se dcery z mlýnů vdávaly většinou zase do mlýna.
Její manžel byl vzdělaný, pokrokový muž. V době, kdy se ještě psalo švabachem, on již psal latinkou a česky. Byl dobrým hospodářem a váženým člověkem. Mnozí rolníci si od něho půjčovali peníze na dobrý úrok a Mančinka se stala dobroditelkou celého okolí.
Oba byli pochováni na hřbitově v Bílém Újezdě. Jejich synové Antonín a Vincent jim nechali zhotovit štíhlý obelisk z bílého kararského mramoru. Ve druhé polovině 20. století byl do pomníku vytesán nápis „Hrob Mančinky“.
Zájezdní hostinec patřil k nejstarším krčmám v kraji. Jeho dvorem procházela spojovací silnice zemských stezek. Původně dřevěná krčma byla na sklonku 16. století vystavěna z kamene se zdmi metr silnými a mohutným klenutím stropů. Vchod do krčmy byl ze silnice (dnešního dvora), odkud se z chodby dveřmi nalevo vcházelo do nebývale veliké šenkovny. Napravo byl byt šenkýře a vzadu obchod.
Na protější straně průjezdného dvora byl masný krám a dále stáje pro koně a kůlny pro povozy. Zde se též přepřahali poštovní koně. V krčmě se čepovalo solnické a později rychnovské pivo, které se vařilo částečně i z místního ječmene a chmele (chmelnice bývala směrem k Ostrovu).
Ve druhé polovině 19. století vznikl v podkroví domu taneční sál. Zde se nejen tančilo, ale hrála se tu i první divadelní představení místních ochotníků. Roku 1880 byl však hostinec spolu s přidruženými obchody uzavřen a stavba poté sloužila již jen jako rodinný dům.

Staré pověsti
Tesař Pepek Veverka. Újezdský kostel se svou zvonicí, to je velká sláva obce. A s takovou zvonicí, na které je už z dálky vidět zaseknutá sekyra! Byli takoví, že si o ní vymysleli, že tam je na odehnání všech lidí nepočestných, šejdířů, šizuňků, hambářů, ba i loupežníků – znak toho, že Oujezd má právo hrdelní – ale kdepak! Pravda je jiná – a pravda pravdoucí.
Došky na oujezdské věži už braly zasvé, zvoník mohl při klekání děrama počítat hvězdičky, sejčci si rozpadlou slámu nosili na hnízda, a páter Burda běhal od jednoho konšela k druhému, ať už slavné právo něco udělá, nebo se jim střecha sesype. A tak tedy po dlouhém handrkování a zapíjení nějakým tím mešním se právo usneslo, že jo – a pozvali rychnovského Pepka Veverku, všech tesařů kápo, aby to obhlíd a poradil, co a jak. V celém podhůří snad nebylo věže, kterou by Pepek neznal – lezl po nich vskutku jako veverka – a práce mu šla od ruky, radost pohledět. Plácli si s rychtářem i s páterem, a hned po pouti se do toho Pepek dal.
Došky lítaly z věže, kluci je odnášeli a pálili – umounění jak třikrál Baltazar – a když Pepek strhal došky z jedné strany, začal nadávat – mordyje, jazyk se lepí na patro, nezbejvá, než troch svlažit hrdlo – a dnes dost, zejtra je taky den! A tak svlažoval, šenkýř Bek s ním, a konšelé se k večeru courali jeden za druhým – veselo až na půdu – a až bude věž pokrytá, to pak teprv bude důvod k napití!
Po ránu se Pepek pustil do druhé strany – ale v deset Bek volal, ať leze dolů, slanina se už smaží a vejce hned naťukne – co by tedy nelez? Slovo dalo slovo – práce kvapná málo platná, a tak už toho pro dnešek Pepek nechal. Že byl ale pracant, den nato z došků na střeše ani smítko, a kluci začali vynášet šindele. Dívat se, jak pěkně zapadá šindel do šindelu a řádka do řádku, to je podívaná, až se srdce směje. A Oujezďáci postávali s vyvrácenýma hlavama – taková čumenda se hned tak nenaskytne.
„Haló, Pepku – nejni ti horko? Bek právě naráží novou půlku... Polez, polez – nejenom prací živ je člověk – říká náš farář!“ Zkrátka – chlapi se furiantsky předstihovali. Sousedům není dobře odříkat – a opočenský pivo, to je lahoda nad lahody. A ten říz! Co není dnes, bude zejtra! A v sobotu měl Oujezd věž takřka jak vymalovanou. Už jen pár posledních šindelů... „Pašák, Pepku, pašák! Tak na zdraví!“ Pepek dopil – a po chvíli už se škrábal k vršku střechy. Pod levou šindele, v pravé sekyru – ať to někdo dokáže! – a dole pod věží čumilů jako když nastele. „Á – jeden šindel, druhej šindel, třetí šindel – hotovóóó!“ „Hurá, hurááá – sláva!“
„Mordyje – co mně to ta hlava dělá? A nohy...Pomóóc!“ V posledním okamžiku – prásk! Sekyra se zatnula do šindelů, Pepek svíral topůrko – tak mocný zásek snad ještě v životě neudělal – ale co teď, co teď? „Drž se, Pepku – drž se! Tamhle jede Tintěra s fůrou! Tintěró, honem!“ Tintěra stočil kravky rovnou pod zvonici – fůra jak chalupa – co se může stát? Čumilům zatrnulo. Pepek letí – bum! A hubu od ucha k uchu, už se zvedá ze slámy a volá: „Pašák, Tintěro, pašák! A rovnou k Bekovi! Dnes platím já – a za všecky – i kdybysme mu měli vypít hospodu do poslední kapky!“ Tak a ne jinak to bylo – ať si říká kdo chce co chce! Pepkova sekyra je na střeše dodnes – a Bílý Újezd se jí náramně pyšní. Bodejť ne!
Bílý Újezd. Jednou, a už je tomu velmi, velmi dávno, přijel do našeho kraje sám pan král. Byl to hodný král a lidé ho měli moc rádi a všude jej cestou radostně vítali. Král se zastavil na Opočně, odpočinul si u dobrušského pána, navštívil i pána na Chábořách a pozdě odpoledne se zastavil i u skaleckého rytíře, aby na noc dojel ke skuhrovskému vladykovi.
Všude byl pan král vítán rytíři velmi radostně a byv pohoštěn posílali při loučení rytíři i vzácné dary královně. Skalecký pán vlastnil velký dvůr s mnoha dojnicemi, a aby přetrumfl sousední pány rytíře v darech, daroval králi velkou voznici husté bílé smetany. Pan král měl velikou radost ze srdečnosti skaleckého rytíře i ze smetany, a tak s radostí, těše se jak potěší smetanou královnu, spokojeně ujížděl cestou ke Skuhrovu.
V každé vsi byl očekáván a radostně zdraven poddanými, kteří se radovali z tak hodného krále, a král se zase radoval ze spokojenosti poddaného lidu. Dobře se mu kralovalo mezi hodnými lidmi svého království. Radostně pozoroval, jak všude panuje pořádek, lidé poctivě a rádi pracují a radostně si při práci zpívají. Viděl kolem sebe samé usměvavé tváře, ale viděl i krásné zelené lesy, obdělaná úrodná pole a rozlehlá luka, viděl i sady s krásnými stromy plnými červenajících se plodů, vinice obtěžkané množstvím lahodných hroznů a viděl i modré nebe nad nimi s množstvím zpívajících ptáků. A kde zpívají ptáci a lidé, tam je snadné kralování.
Spokojeně přijížděl pan král ke vsi s bílým kostelem a zdáli bělostí svítící pěknou zvonicí, kde na návsi očekávalo pana krále plno zdravících lidí. Jakmile kantor spatřil přijíždět pana krále, rychle seřadil děti, aby panu králi vyvolávali slávu: „Ať žije pan král, ať žije pan král“, jak jim nařídil. Král zdravil radostně mávající lid a na kantorův pokyn děti volaly: „Ať žije král, ať žij...“, nedokřičely. Náruční kůň sebou náhle leknutím trhl a neštěstí bylo hotovo.
Uvolnila se dřevěná zátka a bílá hustá smetana se lila na cestu a stékala do příkopu. To bylo něco pro mlsné venkovské kluky, nechali krále králem, kantora kantorem, vrhli se do příkopu a pili a pili, nasbírali i do čepic a nosili domů. Když se překvapený pan král trochu vzpamatoval, vida tu spoušť, nechal prásknout do koní a tryskem ujížděli. Kluci vděčně volali za ujíždějícím králem „ještě víc, ještě víc“ a vítr zanesl jejich volání až do vedlejší vsi, od toho volání pojmenované, Ještětic.
I vesnice, kde se stalo to velké neštěstí dostala nové jméno, od té doby se zde říkalo Veselý Újezd. Po létech, když znovu obílili kostel a starobylou zvonici, spojili obě události – bílý kostel a bílou smetanu – v novém názvu své vsi: Bílý Újezd.
J. Kubát
Dobová kresba J. Kubáta zachycující podobu kostela před jeho rozšířením v roce 1896

Historický vývoj obce
Historický vývoj obce. Sloučená obec Bílý Újezd zahrnuje ves Bílý Újezd s osadou Roudné, ves Hrošku s osadami Ostrov a Ovčín a ves Masty s osadami Polom a Škutina. Nachází se v podhůří Orlických hor v nadmořské výšce kolem 300 metrů.
K nejstarším dokladům zdejšího osídlení patří nálezy kamenných nástrojů z mladší doby kamenné, tedy zhruba 5 000 let př. n. l. Přestože tehdejší zemědělci dávali přednost klimaticky příhodnějším oblastem, v lokalitě dnešního lomu v Mastech nalezli vhodnou surovinu pro své nástroje. Přímo z Mastů je doloženo 7 nálezů kamenných seker. Dle analogie z jiných lokalit lze usuzovat, že již tehdy se se zdejším kamenem čile obchodovalo. Ve větší míře je zde pravěké osídlení doloženo až v průběhu 13. století př. n. l. Tehdy se zdejší oblast stává součástí rozsáhlého kulturního komplexu popelnicových polí, který získal název na základě převládajícího žárového pohřebního ritu. Rozlišuje se starší lužické období (1300–1000 př. n. l.) a navazující mladší slezskoplatěnické období, trvající až do časné doby laténské (5. století př. n. l.). K nejvýznamnějším nalezištím té doby v okolí patří návrší Chlum u Semechnic, Kostelec nad Orlicí, okolí Třebešova a Nové Město nad Metují. Po této vlně osídlení zde však na dlouhá staletí veškerý život téměř ustal. Uvedená centra jsou obývána i nadále, ale hustota osídlení se minimalizuje.
Jeden z náznaků nové vlny osídlení byl objeven nedaleko Hrošky proti proudu zdejšího potoka. Nález nevelké osady spadá do 10.–11. století. Ze stejného období je z celého okresu známo jen osídlení vázané na cestu při Divoké Orlici (Týniště, Kostelec, Doudleby) a hradiště v Opočně. Nalezenou osadu lze snad spojovat s nedalekou stezkou, která lemovala podhůří Orlických hor a napojovala se na stezky vedoucí z vnitrozemí přes průsmyky u Náchoda a Mladkova do dnešního Polska.
V 11.–12. století (a pouze tehdy) se objevují toponyma Újezd. Přestože je zdejší Újezd písemně doložen až roku 1360, jeho poloha na uvedené obchodní stezce naznačuje, že zde již tehdy vznikl důležitý opěrný bod pro zabezpečení stezky pod správou blízkého Opočna. K systematickému osídlení zde došlo však až o několik století později.
Zdejší oblast tehdy ležela mezi rozvíjejícími se centry zastoupenými Opočnem (první písemná zmínka z roku 1068) a Dobruškou (1312) na západě a Rychnovem nad Kněžnou (1258) a Solnicí (1321) na východě. Rostoucí atraktivita zdejší lokality lákala různé panské rody, kteří zde kupovali nebo si pronajímali nevyužitá sídla nebo území, kam poté přicházeli se svými lidmi a případně zde zakládali nová sídla s patřičným zázemím. Z té doby je doložena sousední Skalka (1360) a také Hroška (1362). Za zakladatele jsou považováni bratři Ješek a Půta, zmínění jako patroni újezdeckého kostela. O něco později se v pramenech objevuje nedaleký Trnov (1388).
Na počátku 15. století v Hrošce sídlila jedna z větví pánů z Rýzmburka, Újezd pro změnu připadl pánům z Častolovic. Skalka i Trnov se tehdy ze záznamů vytrácí.
Husitská doba je na záznamy skoupá. Nečetné zmínky o zdejších vsích se vynořují až v druhé polovině století. Chybí zprávy o Hrošce, zato se objevuje informace o Ještěticích (1448) a o novém panství na Ostrově (1450). Název dává tušit, že již tehdy mohly být založeny rybníky, které jsou v jeho okolí doloženy až o století později.
V kupních smlouvách té doby se prvně objevuje Byzhradec (1495), Brocná (1495), Lhota (1496) nebo Masty (1497).
Další úsek dějin lze charakterizovat jako období postupné ztráty sféry vlivu jednotlivých lokalit. Mohlo za to postupné slučování panství a přenášení kompetencí do nových center – Skalky, Opočna, Černíkovic a Rychnova.
Jako většina východních Čech byla i zdejší oblast už od husitských dob doménou protestantů. Po bitvě na Bílé Hoře došlo k rozsáhlým konfiskacím jednotlivých panství. Panovník při jejich osazování dával přednost cizím katolickým rodům. Jako by nestačily dlouhodobé válečné konflikty, nedostatek obživy a z toho pramenící epidemie. Nyní navíc vzrůstal tlak na poddané opustit jednu z posledních nadějí, svou víru. A tak se množí záznamy o zběhnutí do svobodnější ciziny. Toto vše se samozřejmě promítlo na výrazném úbytku tehdejší populace.
Ve druhé polovině 17. století je dosazen do újezdeckého kostela katolický kněz. Se založením matrik (1663) a pamětních knih se začínají objevovat konečně i informace o životě prostých lidí.
Dozvídáme se o pochodech vojsk přes zdejší území, o drancování, o ničení úrody a následných hladomorech včetně epidemie cholery. Docházelo k častým požárům a zpravidla nezůstalo jen u jediného stavení. Výraznou změnou v životech vsí bylo zrušení roboty roku 1848. Avšak teprve na konci století se nabytá svoboda začala projevovat intenzivnější spolkovou činností, kdy vznikaly sbory dobrovolných hasičů, oddíly Sokola, ochotnické spolky a řada dalších.
Nadějně se rozvíjející etapu dějin přerušila první světová válka, která si prakticky v každé vsi vyžádala několik obětí. O to větší však byla euforie po vzniku republiky. Další postupné nadechování přerušila ve třicátých letech krize a následně druhá světová válka. Tím se už však dostáváme do období, které zná snad každý podrobněji z vyprávění svých rodičů a prarodičů.
Osídlení v době bronzové
Průběh obchodní stezky
Okolí na vojenské mapě z konce 18. století

OBEC HROŠKA

Obec Hroška - pohled ze severu.

HROŠKA

BÍLÝ ÚJEZD 2
JEŠTĚTICE 2

HROŠKA

OSTROV

OBEC MASTY

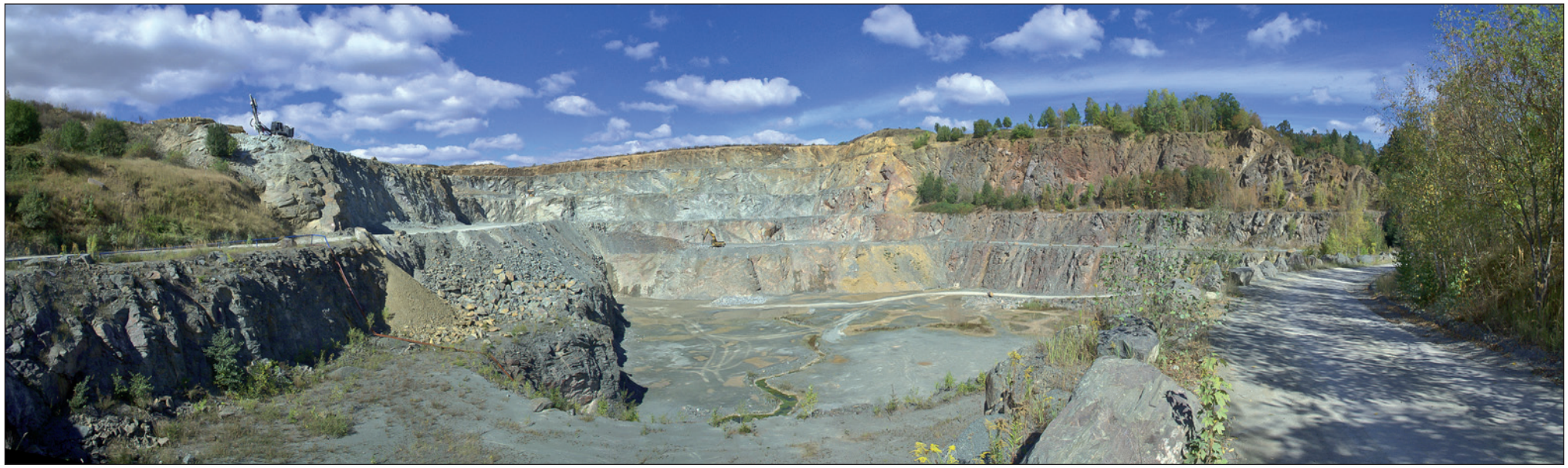

Známý kamenolom Masty.

Náves v Mastech.

OVČÍN

OSADA ROUDNÉ

OSADA POLOM

POHLEDY Z MĚSTA

Sepský most finišuje, už chybí jen drobnosti. Stihne se to do konce září? To by bylo zkrácení o měsíc proti původnímu předpokladu. Tato fotografie vznikla 19. září.

Tato fotografie je z 26. září - vidíte, na mostě se pracuje naplno, zábradlí je skoro hotové - dopadne to zkrácení termínu?

Oprava ulic 28. října a Rašínova se zdárně rozběhla.

OD KLADSKÉHO POMEZÍ

Články z doby mezi válkami.

Uprchlík.

Z osudů našeho lidu za bouřlivých dob.

Bylo příjemné jarní jitro. Stál jsem u hřbitovní zdi václavického kostelíčka, kde jsem jako mladý učitel provodovský každé neděle konal službu varhaníka. Obloha byla jasná, nikde ani mráčku, prohřátý vzduch se chvěl nad poli, v dálce jásavě zpíval skřivánek. Bylo viděti daleko do kraje. Skalice a Jaroměř ležely jako na dlaní, na obzoru rýsovaly se hradecké věže, Kunětická hora a za ní, za Chrudimí, Železné hory. Nasytiv se pohledu, jal jsem se prohlížeti hřbitovní zed i kostel, jak je nedávná válka rakousko-pruská (1866) byla poškodila. „To já viděl tuto věž bez střechy", ozval se za mnou hlas staršího, ale statného venkovana. „To mi bylo asi 8 let, když se strhla taková vichřice, že urvala střechu s věže tohoto kostela a kusy z ní odnesla přes lesy až do Bražce. Střecha byla tenkrát tak špičatá, jako v Krčíně. Provodovskou školu to tenkrát rozkrou- tilo a museli ji rozbourat a dřevěný panský ovčín to zbořilo. Nebylo jediné střechy bez úrazu." Byl ze Šonova a jmenoval se Lichý. Usedli jsme na blízkou mez a stařík vypravoval.

„Mám támhle v Šonově na Malé straně barák a kousek pole a dělám také za stavem, ale rod náš vlastně není zdejší, Pocházíme z Kladska, co ted patří k Prusku, ze Stroužného, jsou tam dosud Češi, jako v Jakubovicích, na Bukovině i jinde. Tam narodil se můj děd František, v první chaloupce u lesa. Zastavil jsem se tam jednou, když jsem šel do Vambeřic, ale ta stará chaloupka tam již není, na jejím místě stojí nová, zděná.

„A jak jste se dostali do Čech?"

„To je dlouhé vypravování a dlouho by trvalo, kdybych vám měl všechno povědět. Slyšel jsem to od svého otce, ten to lépe pamatoval. On ten náš rod je tuhý; dědovi bylo kolem osmdesáti, když zemřel, protože říkal, že to bylo prý po té první prajské vojně, kdy se narodil, a nikdo nesměl do Čech, Slezsko s Kladskem bylo už pruským. Otec mého děda pracoval po léta o dříví v panském lese a když František odrostl, pomáhal otci; byl na svůj věk silný, těžkou prací otužilý a vysoké postavy. Co jsem ho znal, již se hodně krčil, ale nikdy nezakašlal. Babičku jsem neznal, zemřela, když mně byla dvě léta."

„Měli jsme, tak vypravoval můj děd, tenkráte krále Bedřicha, ten vedl stále válku a protože vojáků ubývalo, shánět nové vojsko, koho kde silného a hodně vysoké postavy jeho náhončí našli, i v Čechách, toho i násilím odvedli; proto se každý hleděl ukrýti aneb utekl z vojny. Běda tomu, koho chytili, byl bez okolků oběšen. I ten, kdo se polapeného nějak zastával nebo mu pomáhal, byl trestán".

„Pak se pamatuji", pokračoval,

„jak děd vypravoval, že ho jednoho dne panský dráb s dvěma vojáky doma zastihli a pryč odvedli do pevnosti Kladska. Stal se granátníkem, ale stále myslil na to, jak by utekl, aby nemusil sloužiti nenáviděnému králi pruskému. Chytili tenkráte uprchlíka, byl z Březové, a oběsili ho tam v příkopě hradebním. Ani to však děda neodstrašilo, zkrátka uprchl a dostal se za tři dny přes sedloňovské hory a lesy do Čech. Měl vyhráno. Vypravoval o hladu a svízelích cesty, až se skoro v hadrech ocitl tady v Šonově u Líbalů, co jsou ted Uždilovi. Tam se tomu objevení pruského vojáka a k tomu Čecha pranic nedivili, vždyť tu byl již ve dvoře Jakl a v Provodově u Zemanů také Knap, oba ze Slezska, kteří také prchli, ale již dříve. František Lichý, můj děd, zůstal pak u Líbalů za čeledína. On ten Líbal prý byl stále churav a František Lichý se mu dobře hodil, naučil se všem pracím domácím i polním, jezdil na panskou robotu, jako svážeti dříví do panského dřevníka. Obyčejně konali robotu podobnou sousedé Škoda a Rousek, Truněček i Franěk naproti. Na podzim odváželi ryby vylovené v rybníku Rozkoši a Luštinci do sádek. Toužil po tom, aby mohl rodičům dáti zprávu o sobě, ale na náštěvu nebylo pomyšlení. Tu prý přišel nějaký pašerák Burdych tady ze Lhoty a ten slíbil, že vzkaz vyřídí."

„Když byl děd můj František ve službě u Líbalů rok, tedy 1775, stalo se pozdvižení sedláků na Broumovsku a Náchodsku a myslilo se, že se sem převalí, ale nestalo se. Pak byla robota snížena a kdo chtěl, mohl robotu spláceti; tu již děd můj na robotu nejezdil".

„Všichni jsme plakali, když děd můj, sedě u kamen, hlasem tichým vypravoval o smrti a pohřbu otce svého. — Až to dopovím, nebudu vás už zdržovati, aby vás domácí nehledali".

„Bylo to již ku konci druhého roku a po žni, když jednou v sobotu přišel posel ze Stroužného se zprávou, že otec dědův zabit byl padající jedlí a že matka neví, zdali František může přijíti na pohřeb v pondělí, když ještě stále pídí se po něm a poptávají."

Tu již dědeček ustal, sklopil hlavu šedivou, bylo ticho vůkol. Co teď mluvil, jsou skoro jeho slova. „Šel jsem na pohřeb, — jak a kudy, to již nevím, ocitnul jsem se na Benešově hoře za Ždárky, odkud mohlo být vidět můj domov, ale nebylo, jen několik chalup; naše chalupa je za lesem. Několik lidí přešlo, pak ozval se náš zvonek. To vynášejí tatíčka na poslední pout. Zalomil jsem rukama a šel jsem s průvodem, to jest za horou. Šel jsem známou stezkou, bych nikoho nepotkal, až jsem se zastavil na Brném u Špačkovy známé stodoly, neboť již zvonili v Čermné na hřbitově. Zvony umlkly. Tu klekl jsem jako na kraji hrobu otcova. Zdali jsem se modlil, to již nevím, jen hrst hlíny sypal jsem jako do hrobu. Vstal jsem; svět se za mnou zavřel."

Lichý na chvíli umlkl, byl patrně dojat.

„Když jsem se vracel z pohřbu svého otce", pokračoval po chvilce, „trefil jsem hospodáře Líbala, sedícího a opřeného o hrušku »kuželku« tam u »Hájku«. Čekal prý tu mne, politoval mne a řekl:

My evangelíci jsme tak roztroušení po okolí, nemáme ani vlastního hřbitova, proto chci tady na tom paloučku pořídit hřbitov a ležet pak na vlastním gruntě, koly na plot mám a ty bys mi pak pomohl." Slíbil jsem; pak jsme šli domů. Cestou jsem si stěžoval, že matka má je teď opuštěna a že bych ji měl rád u sebe jako Knap v Provodově, který také z Kladska utekl a tady se uchytil, že máme uspořený nějaký groš a kdyby mi hospodář nějakým dřívím vypomohl, co má na dvoře na stavbu chalupy, a když páni prodávají živnost macháčovskou na díly, že bych si koupil kus pole. Líbal to slíbil, bál se jen, abych ho churavého neopustil. Měli jsme tenkrát v Šonově dva rychtáře, jeden pro část novoměstskou, druhý pro náchodskou a tento mi již dříve slíbil, že tu koupi u pánů obstará, ale že bude pak 16 dnů roboty.

Doma čekal už otlukač, že máme ráno na robotu, bude se vozit dříví z Pekla do panského dřevníka, že Škoda vedle, Rousek a Truneček také pojedou. Za krátko počalo se stavěti, sousedé pomohli a do zimy byl jsem ve svém, byla svatba má s Baruškou Hejnovou a matička má ze Stroužného také tady. Byl jsem stále u Líbalů, má žena a matka obstarávaly pole aneb šla některá ke dvoru na robotu. Tak ubíhala léta v samé práci, ale šlo to, byli jsme spokojeni, jen když jsem měl matičku u sebe.

Tu pojednou se začalo mluvíti o nové vojně, zdá se mí, že to bylo r. 1778 a zase to byl ten hrabivý pruský král Bedřich, který použil nějakých zápletek císařovny Marie Terezie tam v Bavo-

říchy, aby cosi ulovil, prý se mu tuze líbil tenhle hradecký kraj.

Když pak vojsko císařské rozložilo se od Bohuslavic přes Jaroměř a za řekami, přišla i zpráva, že Prusové jsou kol Levína v Kladsku a tu už lid pomýšlel na záchranu. Také se povídalo, že z toho nic nebude.

Bylo to přede žní, tu šel jsem jak obyčejně v neděli do Náchoda, abych se sešel s někým známým ze Stroužného. S Branky bylo viděti naše husary táhnouti ke Skalici. Nesešel jsem se v Náchodě s nikým, což mi bylo podivným. Zašel jsem tedy do kostela na »velkou«.

Nebylo ještě po kázání, tu vám povstane hluk, křik a hlučná hudba, vše hrne se z kostela; to už Prusové byli tu tak znenadání. Zmatek nad zmatek. Bylo hlučno v Náchodě, ale také smutno až běda! Prusové táhli dál a dále, lid pak ubíhal na vše strany; ani nevím, jak jsem se dostal ke stodolám a ke hřbitovu židovskému a pryč k Bražci, abych nepadl Pruisům do rukou — k Šonovu. Na Dobeníně plno vojska. Král Bedřich se ubytoval v chalupě u kapličky (č. 39.) na Kramolně, vojsko táhlo dál a dále až prý do Vlčkovic.

Co jsem sběhl s hor Unčovských dolů, tu již ženou dobytek přese všechno ze statků. Hospodáři museli sami vše do ležení dopraviti.

Jen to vidět, co se u nás dělo a zhrozili byste se.

Pláč vůkol, lidé opouštěli příbytky, odnášeli, co se dalo, vše uhánělo tam za řeku k Bohuslavicům, zvláště mladíci, doma zůstali jen starci.

U nás bylo boží dopuštění, nemohli se mne dočkati. Byl jsem srdnatý jen na oko, pak jsem šel k Líbalovi. Co mám povědět? Dobytek byl pryč, dvě telata tam zůstala, statky již vyrabovány, chalupy dosud ne; dvůr byl prázdný; vše uteklo nebo se schovalo. Na Dobeníně a dál k Vrchovinám plno vojska, všudy ohně, vojsko seklo obilí na krmení, pásli koně na lukách; za několik dnů zmizelo vše.

Provodovský sedlák Franěk uhájil ječmen. Zapřáhl starou kobylu do žebřiny a přitiskl ho k zemí, by se nemohl sekati. Líhal jsem v kůlně na lesním stlaní, tu vám kteréhosi dne zrána střelba, troubení a hluk hrozný. Tam u Hájku zuřil boj; naši překvapili z Bohuslavic pruské ležení, sebrali tu kanóny a vrátili se zpět. Vedl je brodem přes Metuj u starého hradu Krčina mlynář z Osička Štěpán. To byla mela, leželo tam mrtvých a raněných hrozně.

Tenkráte bylo horko ve dne i v noci, nebylo vody, co zůstalo na poli, uschlo.

Tu objevil se večer u našeho okna Jakl ze dvora, víte ten, co s Knapem sběhl od vojska pruského; utíkal a že jsme vyzrazeni co uprchlíci. Mnou to hrklo a jak by ne, o zradu není nouze. „Co položím ječmen“, řekl jsem, ale už byl pryč. Bylo smutno u nás, však víte, tu ženské a malý Jeník — samý nářek.

Sebral jsem kosu a do rána ječmen ležel.

Jdu za zadinku, co se děje na horách, od Václavic ještě nebylo viděti nic podezřelého.

Vázali jsme. Kdosi volá od Kovářů: „Hanuši, husaři, jsou za dvorem“! Naši poděšeně utíkali domů, já tak jen v košili a kalhotách — do pole, ohlédnu se, a již ležím; padl jsem přes snop — přitáhl jej na sebe, byl jsem ztracen. To mně věřte, dušičku jsem měl jako jáhlu. Dusot kopyt, supění koní, vichr kolem . .. Ani nedýchám, Pak ticho!

Černí husaři sjezdili pláň, uprchlík ten tam, jako by se země pod ním slehla.

Nato vraceli se kolem kovárny a rybníka ke dvoru.

Tam zarazili u panské krčmy, koně uřícené uvázali u vrb. Krčmář Václav Kábrt přišel o všecko, co ještě měl; husaři si popřáli.

Schoulen pod snopem a zpocen, slyším opět dusot koní, až se vše otřásalo. Byla to naše hlídka husarská, hnala se ke dvoru a vidouc koně pruské, sebrala je a pryč.

Jsem skoro u konce a — zachráněn.

Ale Prusům se tentokrát nevedlo. Z neřádu lidského a dobytčího vylíhlo se za krátko miliony much a ty je hrozně trápily. Také vypukla nemoc „červená“, z lidí šla krev. Kostel na Dobeníně byl pln nemocných i houštiny po lesích vůkol; skalický farář je zaopatřoval a ten vypravoval pak, že nalezl nemocného vojáka, jemuž mouchy za živa oči vyžraly.

A teď ještě něco. Svinišťanský ovčák Mertlík byl vyslán podívati se, zdali možno dáti stádo do ovčína tam na výšině; ani na sto kroků nemohl přistoupiti pro smrad a mouchy a proto vrchní nařídil ovčin v době noční zapáliti.

Prusové potom v polovici srpna vytáhli ze země, byl konec „Přeháňky pruské“.

Pomalu se sousedé vraceli a nalezli poušť, příbytky a stáje prázdné. Nebylo chleba, semene k setí, nebylo koní.

V celém Šonově byl jeden kůň ve dvoře, přivedli jej z Trutnova, byl chromý, tak vypravoval panský kovář Ryšavý.

U Líbalů bylo příliš smutno, ale plot u hřbitova jsme přece postavili; první pohřben tu Voborník z Nahořan.

Líbal dokončil své vypravování. Oba, dojati, seděli jsme ještě chvíli mlčky a pak, podavše si ruce, odcházeli zvolna k domovu.

Není nyní již hřbitova u »Hájku«, padla hruška »kůželka«; toliko v paměti aby obé zůstalo, jsem tuto uvedl. Rod uprchlíka Lichého skončil vnukem jeho Matějem Lichým před dvacíti lety, zůstala dcera jeho Marie.

Statek Líbalův přešel do rukou rodiny Uždilovy na počátku předešlého století.

Karel Janků.

28. říjen 1918 v Opočně a v Krčíně.

Jak 28. října do Opočna došla zvěst, odělo se město ve sváteční háv. Prapory národních barev vlály téměř na každém domě. 29. října snímány byly s budov státních úřadů znaky bývalé státní příslušnosti. Odpoledne konal se městem slavnostní průvod. K lidu řečnil městský radní p. Bohuslav Malec. Průvod ubíral se z Velkého náměstí za zpěvu, hudby a všeobecného nadšení Podzámčím až na nádraží.

V Krčíně tohoto dne shromáždilo se téměř veškeré občanstvo místní, Sokol a učitelstvo na seřadišti na silnici u továrny p. F. Přibyla a odtud vyšlo po 3 hod. odpol. v průvodu s hudbou. U radnice v Krčíně se zastavili. S radničního balkonu přečetl I. radní p. J. Trůneček »Provolání Národního výboru« a »První zákon čsl.«

Nato ubíral se průvod k Nov. Městu. U »Rychty« čekalo již všecko úřednictvo státní, representanti obce, Sokol a davy lidu. Po seřazení hrnul se průvod k náměstí, kde stanul před zřízenou tribunou pro řečníka, která byla ozdobena lampiony. Před zámkem byly vypalovány rakety. Zpěv. Spolek zapěl »Bývali Čechové« a »Kde domov můj«, načež slavnostní řeč o národním osvobození a vzniku čsl. státu pronesl p. Dr. Jos. Čížek, starosta z Náchoda. Vlastenecká řeč setkala se se souhlasem asi 5.000 posluchačů, kteří bouřlivým potleskem řečníkovi děkovali. Po zapění »Hej, Slované« a provolání slávy Masarykovi a Wilsonovi nastal rozchod. Zmizely odznaky tvrdé moci

státní, dvouhlavé orly, černožluté prapory a obrazy Habsburků navždy z našich siní a domů.

K. Michl.

O velké zimě r. 1929.

Ať už o té letošní zimě mluví lidé jakkoliv, v tom se shodujeme všichni, že to, co jsme prožili v únoru, byla hotová »siberie«, jaké neznají ani pamětníci nejstarší. A jak by mohli pamatovat, když meteorologický ústav v Praze dokázal, že takové zimy nebylo již přeis 150 let a že naše letošní únorové mrazy nezůstaly nikterak za mrazy, jaké má Moskva nebo nejsevernější Evropa (Haparanda) obvykle v lednu.

Sněhu letos napadlo místy přes metr. Ztratila se v něm políčka, louky i lesy, zapadly v něm vesničky. Ozimy a jeteliny byly tedy dobře přikryty sněhem, není tedy obavy, že by jim mrazy ublížily, nevyhnijí-li pod spoustami sněhu, nebo neudusíli jich později vrstva ledu (ledovice) z roztátého sněhu.

Často zuřivé vichřice smetaly sníh s plání do údolí a na místa v závětří, kde kupily se nevídané závěje. Místy zavály se v nich cesty, silnice i s alejemi, takže na km cesty byly nesjízdné. Tak v Deštné u domku nedaleko hostince p. Michla vyrostla za vichřice závěj 8 m vysoká, jíž slézali jeho obyvatelé po schodech, vysekaných do sněhu. U některých hospodářských stavení mlátili žentourem a koně v něm zapražení neviditelní pojížděli dokola v bazénu sněhovém 6—7 m hlubokém, Na Plasnicích byly místy závěje vysoké až po hřeben chalup, takže mládež mohla v letošní zimě na sáňkách a lyžích jezditi po střeše hezky až od komína. Závěje zvýši korun stromových nebyly na horách žádnou vzácností.

Na sta dělníků a dělnic bylo zaměstnáno prohazováním silnic. Co za dne proházeli, v noci již vichřice zametla a tak druhého dne začínalo se znovu, aby se to opakovalo příštího dne. Na nejednom místě museli si prohazovači raziti cestu pravými sněhovými úvozy hlubokými 2—4 m. U takových úvozů napsal kterýs čtverák z chudé obce na tabulku: Tu leží zaházena obecní pokladna (t. j. výdaje obecní pohltil sníh).

Provoz na silnicích v době sněhových vánic uvázl docela. Auta jako by byla zmizela se světa, nebylo po nich vidu ani sluchu. Nemohla se odvážiti do světa, když se závějemi nemohly prodrati ani sáně. V některých místech na silnicích v horách, kde pro závěje a výšku proházených a zavátých cest nebylo lze jezdit, razily sáním sedláci cestu přes pole v místech, kde prudký vichr smetl většinu sněhu. Autobusové spojení s horami bylo přerušeno a pošta se po několik dní nedoručovala. Nejhůře bylo ve dnech 26.—28. února, kdy prudká vichřice zuřila nepřetržitě po dva dny a na horách úplně znemožnila všecko spojení mezi obcemi. Kdo nemusí!, hlavy ze dveří nevystrčil. Koho okolnosti přinutily, brouzdal se mnohdy po pás sněhem, nemilosrdně bičován mrazivým severákem.

K této sněhové spoustě přidružily se ještě kruté mrazy. Největší z nich byly 3. a 11. února, kdy teploměr klesl na — 32°C — 34°C. Teploměry při nižších teplotách selhávaly, dokonce v nich i mrzla rtuť (Budějovice hlásily — 43°C, Broumov 12. února — 40°C, Hradec Králové — 34°C, Náchod — 32°C.) Vlna mrazová zasáhla i Anglii, jižní Evropu a dne 19. února hlásí ČTK z Kahýry, že oasa Siva, 550 jz. od Kahýry v Libyjské poušti je pokryta ledem.

Naše řeky a rybníky pokryly se ledem až 80 cm silným. Stromy i velmi staré (platan u všeobecné praž. nemocnice 4 m v objemu) popraskaly až do středu po celé délce kmene.

Obloha v noci byla jasná, severní vítr řezal do kostí a pod jeho mrazivým dechem promrzávaly i silné zdi. Vodovody v domech i v chlévích zamrzaly, trkače popraskaly, brambory i ve sklepích pomrzly, ovšem i zbytek zimního ovoce. Zchromlo množství vepřů a museli býti předčasně zabíjeni. Nemalou pohromu vzala i včelstva. Zahynulo mnoho polní i lesní zvěře. U Jípky žíznivý paroháč stoupl si na okraj nezamrzlé tůně vodní, smekl se a než lidé přispěchali mu na pomoc, našli jej již utopeného. V oboře Týništi u Hradce Králové zmrzlo přes noc 11 daňků; ráno je hajní nalezli zmrzlé v houfu a k sobě stulené.

Velké škody způsobily letošní mrazy na ovocných stromech a v lesích. Stromy s řidší dřevinou (třešně) mrazy potrhaly. V lesích je mnoho polomů, zvláště v Krkonoších. Dělníci pro třeskuté mrazy v lese nevydrželi. Dřevo tak promrzlo, že zuby pil se při řezání vylámaly. Zajíci vkrádali se do stodol, ke dvorům, bažanti sedali lidem na střechy, div se jim nechtělo za slepicemi do kurníku; koroptve zobaly s drůbeží. Za občanem, vracejícím se z panských lesů do Vel. Svatoňovic, klusala vyhladovělá srnka jako ochočený psík pěkně až do vsi a nic neměla proti tomu, když ji zavřeli do chléva, kde se jí dostalo teplého útulku i lepší potravy. V Tmavém dole ve Svatoňovicích zamrzla i šachta. Silný ledový obal usadil se na lana a zařízení těžné klece a vydřevnění šachty zledovatělo tak, že těžná klec mohla jen stěží procházeti. I mezi nejstaršími horníky není toho pamětníka.

Zlé bylo, že tu i tam v nejtužší zimě počal se jevili nedostatek paliva. Sklady uhlí byly vyprodány, vlaková doprava pro kruté mrazy a spoustu sněhu na tratích uvázla, takže se přechodně nestačilo dovážeti tolik uhlí, kolik ho bylo třeba a jezditi pro dříví do lesa bylo naprosto nemožno. Nemenší nesnází byl i nedostatek vody. Studně »vymrzly« a hospodáři pro domácí potřebu musili vodu voziti z dalekého okolí, leč místo vody přiváželi domů už jenom led.

Se »sibiřskou« zimou v Orlických horách vyrojily se i pověsti o vlcích„ kteří prý dostali se až do našich lesů a našli se lidé, kteří tvrdili, že je viděli. Pověsti ty objeví se vždy, kdykoliv nastane krutá zima.

Původ jejich záleží asi v tom, že leckde psi »vlčáci« po své přirozenosti vydali se skutečně pospolitě na lov zvěři, která unavena a vysílena jim podléhala. Byli tedy ovčáčtí psi mnohde zastiženi, kterak rvou srnku a pak mylně zaměněni za vlky.

Rolníci i chalupníci báli se velmi o svůj drobný dobyteček. Leckde zavedli si kozy i do stavení, nebo natahovali jim na nohy staré punčochy (kujóny) a oblékali a zapínali je do kabátu — takže vypadaly jako kozy z pohádky. K tomu jim několikrát za den donášeli do stlaní rozpálené cihly. Slepice začínaly nositi až v březnu; vajíčko ve městě za 2 Kč bylo hledáno, protože se selky pro nečas do města neodvažovaly.

Byla to zima, o jaké čítali jsme dotud jen v pohádkách: ptáci padali z povětří, ryby zamrzly ve vodách, mrzlo, jen se jiskřilo. A ti broučci pod jalovcem, zdali pak oni to vydrží? Vydrželi...

Ale, děti, nezapomeňte, že právě v té veliké zimě (31. ledna 1929) zesnul spisovatel »Broučků«, smrtí tichou a odevzdanou, jakou vylíčil svým broučkům „Pod jalovcem“. Jméno jeho nebylo nikdy v titule krásné knihy »Broučci«. Byl jím pražský evangelický farář Jan Karafiát, rodák jimramovský.

Až se pod sněhem objeví první chudobičky, ty bílé i ty s okrajem krvavým, budou patřiti v našich vzpomínkách jemu.

J. Beran:

AKTUALITA

Tak takhle si představuji úspěšnou výstavbu. Objekt vietnamského podnikatele je pod střechou. A jako by tam patřil odedávna. Výborně.

VTIPY NA ZÁVĚR

Do řeznictví vběhne pes, ukradne několik buřtů a uteče. Rozčilený řezník však psa pozná. Je to pes jednoho ze stálých zákazníků - místního právníka. Odpoledne zajde řezník k právníkovi a zeptá se jej:

„Když mi vběhne do řeznictví pes a ukradne svazek špekáčků, mám nárok na finanční náhradu od majitele psa?“

„Ano, samozřejmě,“ odpoví právník.

„V tom případě mi dlužíte 120 korun,“ říká řezník, „to totiž byl váš pes.“ Právník si povzdechne, vytáhne šekovou knížku a napíše šek na 120 korun. Když je řezník na odchodu, právník jej zadrží: „Ještě moment! Tady máte účet na 500 korun za konzultaci!“

Odsouzený namítá: „Já přece nemohu odsedět třicet let. Vždyť je mi pětašedesát!“

„To nevadí“, uklidňuje ho soudce, „uděláte co budete moct!“

Soudce k obžalovanému: „Chcete uvést nějaké polehčující okolnosti?“

„Ano, chtěl bych říct, že už jsem byl třikrát trestaný a vůbec to nepomohlo!“

V soudním procesu provádí vrahův obhájce křížový výslech patologa:

?Než jste podepsal úmrtní list, zkontroloval jste puls?? ?Ne.? ?Poslechl jste si, zda mu tluče srdce?? ?Ne.? ?Provedl jste zkoušku dechu?? ?Ne.? ?Takže, když jste podepsal úmrtní list, nebyl jste si jistý, zda je ten člověk mrtvý, že?? ?No, řeknu to takhle: Mozek toho chlapa jsem měl v piksle na stole. Ale je možné, že běhá někde venku a věnuje se právu.?

‚Řekněte,“ptá se soudce obžalovaného kapesního zloděje, „vy jste si neuvědomil,že jde o cizí peníze?“ „Ne. Byli mi tak povědomé...“

V jednom malém městě povolal právník k soudu jako svědka jednu starou paní. Po poučení se jí ptá: „Paní Čermáková, znáte mne?“ „Ale ano, samozřejmě. Znám vás od plenek. A abych pravdu řekla, jste pro mne velikým zklamáním. Lžete, zahýbáte své ženě, manipulujete lidmi, pomlouváte je. Myslíte si, že jste velké zvíře, a přitom jste tak pitomý, že vám nedojde, že z vás nikdy nebude nic než mizerný maloměstský právník.“ Právník vytřeštil oči. Když se vzpamatoval z prvního šoku, rychle se ptá: „Paní Čermáková, znáte právníka žalovaného?“ „Ano, znám pana Vorlíčka ještě z doby, kdy neuměl chodit. Občas jsem ho jeho rodičům hlídala. A i v něm jsem se zklamala. Je to lenoch, udavač a piják. Nedokáže s nikým slušně vycházet a jeho právnické znalosti jsou tak mizerné, že bez uplácení ještě nikdy nic nedokázal.“ V tu chvíli soudce zabušil kladívkem a vyžádal si ticho v soudní síni. Zavolal si oba právníky k sobě a povídá jim tiše: „Pánové, jestli se jeden z vás zeptá té paní, jestli zná mě, dám vás okamžitě zavřít pro pohrdání soudem!“

Soudce říká obžalovanému:
Vy jste Karpíškovi řekl, že je idiot. Vyslovte nad tím svoji lítost.
Slavný soude ! Velmi lituji, že Karpíšek je idiot !

Pan Wilson byl předsedou místní charity, která ještě nikdy neobdržela dar od nejbohatšího právníka ve městě. Pan Wilson se pokusil obměkčit právníka po telefonu:

„Pane doktore, podle našich informaci jste jen minulý rok dosáhl zisku 600,000 dolaru, a přesto jste nevěnoval ani cent na charitativní činnost.“

Právník povídá:

„Víte vy člověče, že moje matka umírá na těžkou nemoc, a účty za nemocniční péči několikrát převyšují její roční příjmy? Víte, že můj bratr, válečný veterán, je na vozíčku a slepý? Víte, že moje sestra přišla při nehodě o manžela a zůstala sama se třemi dětmi?“

„Ne, to jsem opravdu nevěděl.“

„No vidíte. A nikomu z nich žádné peníze nedávám, tak proč bych proboha měl dávat vám?“

ŽERTOVNÉ OBRÁZKY

Zpracoval: ing. Jindřich Buchal, ČSA 821, Nové Město nad Metují, 54901.
www.novomestskykuryr.info.
Zveřejněno v „Novoměstském kurýru“ vždy poslední den v příslušném měsíci.
Není určeno pro tisk. © PC Print.

Bílý Újezd ze silnice na Hrošku. Foto J.B.

Známý motorest u známé věže se zaseknutou sekyrkou v Bílém Újezdě u velmi frekventované silnice I/14 Foto: J.B.